

**בעיות תקשורתיות ושינוי חברתי:
הגדרת בעיות חברתיות בשיח הציבורי**

63-428-01

סמינריון מחקר

שם המרצה: פרופ' אודי לבל

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: א+ב'

שנת לימודים: תשפ"ב

שעות הקורס: יום ג', 12:00 – 14:00

דוא"ל: ulebel@gmail.com

מטרות הסמינר

הסמינריון ימחיש כיצד הפכה תקשורת ההמונים בכלל, תוך התמקדות בטלוויזיה ובקולנוע התיעודי בפרט, כמו גם בתקשורת החברתית וביתר זירות השיח - לאמונות על פרקטיקת הביעיון (Problematization) של סוגיות חברתיות ופוליטיות. מה שמכונה – עשייה המכוונת להגדרת "בעיות חברתיות" (Social Problems).

"בעיות חברתיות" (Social Problems) הנו תחום ידע רחב ומבוסס בדיסציפלינות התקשורת הפוליטית, הרטוריקה, הסוציולוגיה הפוליטית ומדע המדינה. מדובר על תחום מחקר **הבורח** כיצד בעיות המטרידות קבוצות תחומות של פרטים הופכות לכאלו אשר הפכו ל- 'בלתי נסבלות' בעבור קבוצות רחבות ולמעשה מדובר באמנות ה: קולקטיביזציה של בעיות חברתיות. בסופו של דבר – במידה והליך הגדרתן של אותן בעיות מוגדר מוצלח ואפקטיבי - אף מעוצבת מדיניות שמיועדת למזערן או לאינן. בעיקר נתמקד במושגים כגון: קהילות שיח, פאניקה מוסרית, קהילות מדיניות, קהילות אפיסטמיות, טראומה קולקטיבית, קורבנות אידיאליים, ההיררכיה של הבעיות החברתיות, מושגות ושקיפות תקשורתית, פרקטיקות להגדרה תקשורתית של בעיות, ניהול תקשורת של רגשות חברתיות, ונחשוב מהם התנאים ההופכים – תקשורתית וציבורית – סוגיות מסוימות – לבעיות קולקטיביות המניעות את הקהל לתבוע פתרון עבורן, בעוד בעיות אחרות, - שבמישור האובייקטיבי אינן פחותות בדחיפות הטיפול בהן – נותרות שקופות או שוליות.

נושאים מרכזיים

- בעיון (פרומלמטיזציה) של סוגיה
- פוליטיזציה ודה-פוליטיזציה
- מי ומה שקוף ומי (ומה) לא
- יצרני הידע: מה חוקרים (ומקדמים) ומה לא
- מסגור הבעיה התקשורתית
- פרקטיקות הביעיון א: פאנאופטיקוניזציה (ניראות)
- פרקטיקות הביעיון ב: הקמת הבעיה
- פרקטיקות הביעיון ג: על הקצנה, אלימות ופרובוקציה
- פרקטיקות הביעיון ד: פרופסיות העיסוק בבעיות תקשורתיות
- פרקטיקות הביעיון ה: פאניקה מוסרית
- ויקטימולוגיה ובעיות תקשורתיות: מיהו/י הקורבן האידיאלי?

מבנה הסמינריון

- חמשת המפגשים הראשונים יתנהלו כהרצאות קורס בהם יוצג הנושא.
- חלקם יארחו אורחים/ות מהשטח הקשורים להגדרה בעיות תקשורתיות.
- המפגשים יכילו משדרים תקשורתיים (תעודיים או אחרים) שיהוו המחשה ובסיס לדיון ביקורתי על אודות נושא הסמינריון.
- במפגש החמישי / שישי תחל הדרכה באשר להיבטיו המתודולוגיים והאמפיריים של הסמינריון בכל הקשור להקשרים המשימתיים וחלוקה למפגשים אישיים.
- במפגש השישי / שביעי תתבצע חלוקה למפגשים אישיים שיתבצעו לכל המשך אורכו של הסמינריון (במקביל למפגשי הדרכה מעבר לשיבוצים אלו).
- במהלך סמסטר ב יתקיים יום הצגת סמינריונים בו בתצורת חממת מחקר פעילה (פרטים יינתנו בהמשך)

חובות הסמינריון

- נוכחות
- הגעה למפגשים האישיים
- הכנת הצעת מחקר ומערך מחקר (בהתאם להוראות שתינתנה במהלך הסמינר)
- קריאה, התערות בטקסטים המוצעים ומעבר לכך.
- השתתפות ביום הצגת הסמינריונים (חממת מחקר)

רשימת השיעורים

מפגש ראשון – 12 באוקטובר, 2021: הצגת הנושא
פרובלמטיזציה תקשורתית של סוגיה – בין הממד המהותני לסובייקטיבי

מפגש שני - 19 באוקטובר, 2021
כיצד חוקרים בעיות תקשורתיות? – המחשות לממדי מינוף או חסמים להצלחת הגדרת בעיות
תקשורתיות

מפגש שלישי – 26 באוקטובר, 2021
דילמות במסגור בעיות חברתיות – קהלי יעד והגיונות קהילתיים של בעיות תקשורתיות

מפגש רביעי – 2 בנובמבר, 2021
פרקטיקות של בעיות תקשורתיות א

מפגש חמישי – 9 בנובמבר, 2021
פרקטיקות של בעיות תקשורתיות ב

מפגש שישי – 16 בנובמבר, 2021
הפאניקה המוסרית

מפגש שביעי – 23 בנובמבר, 2021
דורות של בעיות תקשורתיות: מבעיות תקשורתיות לבעיות תקשורתיות חדשות

רשימת קריאה

ספר הבסיס לסמינריון המכיל את כל הדרוש לדעת ביחס לתחום ושנכתב על ידי מי שמזוהה כמפתח, הוגה ומקדם חקר תחום הבעיות החברתיות בן זמננו הנו:

Best, J., 2020 (או כל הוצאה קודמת) *Social Problems*, Norton and Company Inc., NY.

ובנוסף:

Loseke, D.R. (2003). *Thinking about Social Problems* (New Brunswick, NJ: Aldine-Transaction)

א. מהי פרובלמטיזציה? מהי פוליטיזציה? - היווצרותה ולידתה של בעיה חברתית

Leon-Guerrero, Anna. (2011). *Social Problems: Community, Policy and Social Action*, 3rd ed. (Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press), "Sociology and the Study of Social Problems", 1-24

אופיר, א., "מהו ה- 'פוליטיזציה', תיאוריה וביקורת 34, 2009, 173-179

שפירו, ש. ופרומר, ד. (1997). לידתה של בעיה חברתית – דרי רחוב בתל-אביב יפו. מחקרי תל אביב, כרך ב'.

ב. בעיות חברתיות ותקשורתיות – גישה סובייקטיבית מול מהותנית

Weinberg, D. (2009). "On the Social Construction of Social Problems and Social Problems Theory: A Contribution to the Legacy of John Kitsuse", *The American Sociologist*, 40: 1/2, 61–78.

Spector & Kitsuse 1987 = Spector, Malcolm & John I. Kitsuse. 1987. *Constructing Social Problems* (Brunswick, NJ: Transaction), ch. 5, "Social Problems as Claims-Making Activity", pp. 73-96.

ג. תנועות חברתיות ויזמי הגדרת בעיות חברתיות

אלימי, א' (2008). "לקרוא לילד בשמו: על השונה (והדומה) בין תנועות חברתיות וקבוצות אינטרס", *חברה אזרחית ומגזר שלישי בישראל*, כרך ב', מס' 2, עמ' 29-52

ד. יצרני הידע: מה מבעיינים ומה לא?

וייס-גל, ג. וגל, ג', "אקדמיה, עבודה סוציאלית ומדיניות חברתית: מה ניתן ללמוד מחברי סגל המעורבים בתהליכי עיצוב מדיניות חברתית?", *ביטחון סוציאלי* 101, 2017, 85-117

ילינק, ר. לבל, א. ומן, י., "רואים רחוק רואים שקוף" – חלוקת העבודה של קהילת 'שיח זכויות האדם' הישראלית, בין 'שיח הכיבוש' להלבנת הפרת זכויות האדם בסין: על אסטרטגיית העוצמה הרכה של סין בישראל", *סוגיות חברתיות בישראל* 30(1), 2021, 133-180

ה. מסגור הבעיה התקשורתית והחברתית ולוגיקה של תביעה חברתית

פלדמן, ג., "משיח של זיכרון לשיח של זכויות: ארגוני החברה האזרחית וזכויות של ניצולי השואה", *חברה ורווחה* (גד), 2013, 563-589

סנו, ד' א', בנפורד, ר' ד'. 1996. אידיאולוגיה, תהודת נוסח וגיוס משתתפים. בתוך: הרמן, ת'. **מלמטה למעלה: תנועות חברתיות ומחאה פוליטית – כרך ב': תנועות חברתיות**, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 261-282

Best, Joel. (1987). "Rhetoric in Claims-Making: Constructing the Missing Children Problems", *Social Problems*, 34: 2, 101-121

ו. פרקטיקות של פרובלמטיזציה א: הפאנאופטיות (הנראות)

אמיר, מ., "האקטיביזם של הידע: פרקטיקות הדיווח של 'מחסום Watch' כפעולה פוליטית", *תיאוריה וביקורת* 34, 2009, 71-92

מנסבך, ד., "מחאה על הגבול: כוחה של הדואליות בפרקטיקות המחאה של תנועת מחסום Watch", *תיאוריה וביקורת* 31, 2007, 77-99

גינזבורג, ר., 2014, **והייתם לנו לעיניים: ארגוני זכויות אדם ישראלים בשטחים הכבושים מבעד לעין המצלמה**, רסלינג, תל אביב

ז. פרקטיקות של פרובלמטיזציה ב: יצירת קהילת מדיניות והזרקת שיח (Discourse Injection)

שירלי אברמי ואח', "ועדות הכנסת כזירה לעיצוב מדיניות על ידי עובדים סוציאליים", *חברה ורווחה* כח 1, 2008, 103-122

וייס-גל. ע. ואח', "פרקטיקות מדיניות הלכה למעשה: עובדים סוציאליים בוועדות הכנסת", *ביטחון סוציאלי*, 2009, 81, 39-74

ח. פרקטיקות של פרובלמטיזציה ג: על אלימות, פרובוקציה והקצנה
יאסן, י., "תגובתית, משתלמת או ערעור על לגיטימיות: כיצד מסבירים יוצאי אתיופיה את חלקם בהתנגשויות אלימות עם המדינה?", *מגמות* נה (2), 2020, 29-50

ט. פרקטיקות של פרובלמטיזציה ג: על מוניטורים, מזדים ומכשירים לתודעה תקשורתית
להט, ל. ואח', "גורמים המשפיעים על עמדות ראשי הרשויות בישראל ביחס לעוני", *סוציולוגיה ישראלית* 9(1), 2007, 71-101

י. פרקטיקות של פרובלמטיזציה ד: העתירה לבית המשפט העליון כאמצעי ביעיון והאצת תודעה פרובלמטיזציה – הנאו ליברליזם והקשריו
מאוטר, מ., 2019, *הליברליזם בישראל: תולדותיו, בעיותיו, עתידותיו*, הוצאת אוניברסיטת תל אביב, תל אביב: פרק ב': המהפיכה החוקתית (עמ' 117-208).

יא. פרקטיקות של פרובלמטיזציה ה: רכיב השזירות והאתוס: על אפקטיביות תביעות סרבנות ומכתבי שמיניסטים בישראל
Lebel, U., " 'Blackmailing the Army' - 'Military Strategic Refusal' as Policy and Doctrine Enforcement: Israeli Warfare at Lebanon, Samaria and Gaza", *Small Wars and Insurgencies* 24(5), 2014, 297-328

בלב, א. ואורקיבי, א., " 'חיילים פטורים' ב- 'צבא הרגישות החדשה': דעת הקהל הישראלית-יהודית ביחס לסרבנות צבאית סלקטיבית - על 'ניהול שונות' כאסטרטגיה פרו-הגמונית", *תרבות דמוקרטית* 18, 2019, 41-72

יב. הפאניקה המוסרית
סלע-שיוביץ, ר. וקאבאליון, ג., "הדיווח התקשורתי בנושא כת השטן והרוק הכבד בישראל", *מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית* 20, 2004, 109-133

יג. על ז'נר העדות כפרטיקת יצירת בעייה תקשורתית

למיש, פ. ודבורה, פ., "חשיפת בעיות חברתיות באמצעות פדגוגיה ביקורתית", עיונים בחינוך 2(2), תשנ"ז, 129-140

יד. מהו ז'נר הבעיה בקולנוע ובספרות?

רודין, ש., "ספרות בעיה לנוער: הדגמת מאפייניה הפואטיים של הסוגה באמצעות הסיפורת של גלילה רון פדר", בין השורות, תשע"ו, 1, 51-79

טו. ויקטימולוגיה, קהילות קורבנות ובעיות תקשורתיות – יזמים, פעילים, השימוש בסבל והון קורבני

בכר, ע., "אסירים פלסטינים בין הקהילה לפרט – מבט מבפנים", מעשי משפט ח, 2016, 95-112

Loseke, D. R. 2001. "Lived Realities and Formula Stories of 'Battered Women.'" in Jaber Gubrium and James Holstein (eds.), *Institutional Selves: Personal Troubles in Organizational Context* (NY: Oxford University Press), 107-126

Bustan, S., "Suffering – A Premise for Social and Political Thought", *Zeitschrift für kritische Sozialtheorie und Philosophie* 3(2), 2016, 379-417

Cohen, Yael, Michal Krumer-Nevo & Nir Avieli (2017). "Bread of Shame: Mechanisms of Othering in Soup Kitchens", *Social Problems*, 64: 3, 398–413

Berns, Nancy (2017). Framing the Victim: Domestic Violence, Media and Social Problems (London & NY: Routledge), ch. 3 and 4, p. 35-81.

קרומר-נבו, מ. (2006). נשים בעוני: סיפורי חיים. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד (מגדרים).

טז. בעיות תקשורתיות והקמת ועדות חקירה

גד-הרנס, ל., "מ- 'יבוא זונות' ל- 'סחר בנשים': דפוס שיח גלוקאליים במאבק נגד סחר בנשים בישראל", בתוך: מורג-טלמון, פ. ועצמון, י. (עורכות), 2013, נשים מהגרות בישראל, מוסד ביאליק, ירושלים, 293-314

יז. שתיקה ומושתקות? ההיררכיה והשקיפות של בעיות תקשורתיות וחברתיות

לוגסי, ר. ופלד, ע., "אני לא עובדת עם נערות שהן ממש זונות – כיצד עובדות סוציאליות תופסות זנות ונערות בזנות", *חברה ורווחה* לו (1), 2016, 91-112

צ'רקה, מ., "מאבקם של נפגעי הטיפול בגזות: האומנם מאבק שנכשלי?", *מעשי משפט ו*, 2014, 135-156

משה, נ., 2016, *שהיית מסתננים בשכונות דרום תל אביב*, מרכז המחקר והמידע, הכנסת, ירושלים

יח. מושתקות אסטרטגית

David Duriesmith (he/him/his) (2020) Friends don't let friends cite the malestream: a case for strategic silence in feminist international relations, *International Feminist Journal of Politics*, 22:1, 26-32

Shi, W. and Weber, M., "Entrepreneurial Organizations and the Use of Strategic Silence", *Proceedings of the 54th Hawaii International Conference on System Sciences*, 2021, 5163-5172